

Høringsnotat

Forslag til endringer i opplæringsloven og friskoleloven

(Innføring av plikt til å tilby leirskoleopphold eller annen skoletur med overnatting og mulighet for skoleeier til å fastsette skolebytte for elever i videregående opplæring.)

21. september 2018

1	Innledning	2
2	Plikt til å tilby leirskoleopphold eller annen skoletur med overnatting som en del av grunnskoleopplæringen	2
2.1	Bakgrunnen for forslaget	2
2.2	Gjeldende rett.....	3
2.3	Departementets vurderinger	5
2.3.1	Behov for lovfesting.....	5
2.3.2	Innretning av plikten	5
2.3.3	Krav til turens lengde og innhold	7
2.4	Departementets forslag	7
3	Mulighet for skoleeier til å fastsette skolebytte for elever i videregående opplæring	8
3.1	Bakgrunnen for forslaget	8
3.2	Gjeldende rett.....	8
3.3	Departementets vurderinger	11
3.3.1	Mulighet for skoleeier til å fastsette skolebytte for elever i videregående opplæring.....	11

3.3.2	Andre tiltak i saker om skolemiljø	19
3.4	Departementets forslag	20
4	Økonomiske og administrative konsekvenser	20
4.1	Plikt til å tilby leirskoleopphold eller annen skoletur med overnatting som en del av grunnskoleopplæringen.....	20
4.2	Mulighet til å fastsette skolebytte	21
5	Merknader til lovbestemmelsene som foreslås endret.....	22
6	Lovforslag	26

1 Innledning

Kunnskapsdepartementet sender med dette på høring forslag til endringer i:

- opplæringsloven, lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa
- friskoleloven, lov 14. juni 1985 nr. 72 om frittstående skolar

Departementet foreslår å lovfeste en plikt for kommunene til å tilby et leirskoleopphold eller en annen skoletur med overnatting som del av grunnskoleopplæringen. Det foreslås at turen må ha en varighet på minst tre overnattinger. Videre foreslår departementet at det fastsettes krav om at en del av aktivitetene på turen skal være opplæring. Det skal gis opplæring av et slikt omfang som elevene ellers ville ha fått dersom de var på skolen.

Høringsnotatet inneholder også forslag om å innføre hjemmel i lov for fylkeskommunen til å kunne pålegge skolebytte for elever i videregående skole. Departementet forslår en ny bestemmelse i opplæringsloven kapittel 9 A om pålagt skolebytte, som skal gjelde for både grunnskolen og videregående skoler. Friskoleloven foreslås endret slik at den tilpasses den nye bestemmelsen i opplæringsloven.

Departementet ønsker høringsinstansenes synspunkter på forslagene.

2 Plikt til å tilby leirskoleopphold eller annen skoletur med overnatting som en del av grunnskoleopplæringen

2.1 Bakgrunnen for forslaget

Det følger av Jeløya-plattformen at regjeringen vil «lovfeste retten til et leirskoleopphold i løpet av grunnskolen».

Det er i grunnskolen lang tradisjon for å ta med elever på skoleturer med overnatting. Skoleturene er viktige, sosialt og faglig, og er ofte med på å markere avslutningen av barnetrinnet på 7. trinn og skolegangen på 10. trinn. Leirskoleopphold eller annen

skoletur med overnatting er noe mange elever ser frem til. Det kan ha både sosial og faglig verdi for elevene at de får tilbud om en overnattingstur av flere døgns varighet med et pedagogisk opplegg i tråd med kompetansemål i skolens læreplaner.

Det er i dag opp til skoleeier å velge om elevene skal tilbys et leirskoleopphold eller annen skoletur med overnatting. Tall fra 2016 viser at cirka 80 prosent av elevene i offentlig skole får dra på leirskole i løpet av grunnskolen. Det er positivt at så mange får et slikt tilbud. Samtidig når ikke tilbudet alle elever.

Regjeringen ønsker å sikre at alle elever får tilbud om å dra på skoletur i løpet av grunnskolen. Regjeringen foreslår derfor å lovfeste en plikt for kommunen til å tilby alle elever leirskoleopphold eller annen tur med overnatting i løpet av grunnskolen.

2.2 Gjeldende rett

Opplæringsloven

Det er ingen lovfestet plikt å tilby leirskole eller annen skoletur i løpet av grunnskolen. Likevel tilbyr mange skoler i dag slike turer.

Opplæringsloven § 2-3 første ledd sier at en del av undervisningstiden i grunnskolen kan brukes til leirskoleopplæring. Det er også knyttet flere kompetansemål til overnattingsturer i læreplanen for kroppsøving. Etter syvende årstrinn skal elevene kunne planlegge og gjennomføre en overnattingstur. Etter tiende årstrinn skal de kunne planlegge og gjennomføre turer til ulike årstider, også med overnatting ute.

All offentlig grunnskoleopplæring, herunder opplæring på leirskole eller skoletur, skal være i overensstemmelse med opplæringsloven med forskrifter, også Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Skolen har blant annet plikt til å sørge for at tilsynet med elevene er forsvarlig ut fra risikoen for at skade eller ulykke kan skje, jfr. forskrift til opplæringsloven § 12-1. Kommunen som skoleeier har det overordnede ansvaret for elevenes trygghet ved leirskoleopphold og andre skoleturer. Kravet til forsvarlig tilsyn gjelder for hele oppholdet, også for reisen til og fra.

Dersom det arrangeres skoleturer, skal alle elever ha mulighet til å delta. Det gjelder også elever med nedsatt funksjonsevne. Skolen må dekke nødvendige kostnader for at de skal kunne delta, for eksempel til assistent. Elever kan heller ikke stenges ute fra skoleturer på grunn av dårlig orden eller oppførsel.

All opplæring skal være gratis, jfr. gratisprinsippet i opplæringsloven § 2-15. Det er skolene og skoleeier som bestemmer hvilke aktiviteter elevene skal gjennomføre, for eksempel om elevene skal på leirskole. Aktiviteter i regi av skolen skal være gratis. Dette innebærer at skolen må dekke utgifter til reise, opphold og undervisning. Alle elever skal kunne delta på lik linje, uavhengig av økonomisk bakgrunn. Skoleeier kan ikke kreve at foreldre eller elever skal dekke noen del av utgiftene til et tilbudt leirskoleopphold. Dette følger av gratisprinsippet, jfr. omtale i Ot.prp. nr. 94 (2001-2002). Men foreldre og elever kan – dersom en skoleeier har bestemt at det for en skole ikke vil bli tilbudt et leirskoleopphold – selv bestemme seg for å bidra til finansiering slik at et

leirskoleopphold likevel blir gjennomført. Slik finansiering kan for eksempel skje ved anonyme gaver, dugnad, loddsalg o.lign. Dette skal være frivillig for foreldre og elever.

Kommuner som sender klasser på leirskole, kan søke om statlig tilskudd til opplæring på leirskolen. Tilskuddet skal medvirke til å finansiere opplæringsutgiftene under leirskoleoppholdet. Tilskuddsordningen forvaltes av Utdanningsdirektoratet. Utgifter til selve oppholdet, reise m.v. må kommunen derimot dekke av egne midler.

Leirskole er ikke definert i opplæringsloven. På Utdanningsdirektoratets nettsider om tilskuddsordningen til leirskoleopplæring¹ er leirskole og leirskoleopplæring definert slik:

«Leirskoleopplæring ved bemannet leirskole eller annen aktivitet med varighet på minst tre overnattinger i sammenheng. Med «annen aktivitet» menes det her eksempelvis ekskursjoner eller turer som er en del av grunnopplæringen.»

Dette betyr at kommuner kan få tilskudd til et tradisjonelt leirskoleopphold ved en av landets leirskoler, overnattingsturer andre steder i Norge og turer til utlandet.

Leirskole er ikke nærmere regulert i opplæringsloven, men det følger av opplæringsloven § 10-3 at:

«Undervisningspersonalet ved leirskolar med fast pedagogisk bemanning skal vere tilsett i den kommunen der leirskolen ligg. Departementet kan gi forskrifter om kompetansekrav for personalet ved faste leirskolestader.»

Slike forskrifter er i dag ikke gitt.

Friskoleloven

Det følger av friskoleloven § 2-3 at skolen skal drive virksomheten etter læreplaner godkjent av departementet. Ellers har skolen undervisningsfrihet. Friskoler har derfor mulighet til å tilby leirskole eller andre typer turer for sine elever. Ferske GSI-tall viser at det samlet sett i offentlige grunnskoler har vært gjennomført eller planlegges et leirskoleopphold for anslagsvis ni prosent av elevene i løpet av inneværende skoleår. Dette tilsvarer cirka ett årskull. Den tilsvarende andelen i frittstående skoler med statstilskudd er cirka 13 prosent.

Etter friskoleloven § 6-2 tredje ledd kan ikke grunnskolene kreve ekstra betaling fra elever eller foreldre utover det som utgjør skolepenger. Det betyr at utgifter til leirskole og andre skoleturer må dekkes innenfor statstilskudd og skolepenger.

Frittstående grunnskoler med godkjenning etter friskoleloven § 2-1 kan ikke motta tilskudd fra Utdanningsdirektoratets tilskuddsordning til opplæring på leirskole. Kommunenes utgifter til leirskoledeltagelse er med i beregningsgrunnlaget for driftstilskudd til de frittstående grunnskolene. Friskolenes utgifter til leirskole forventes derfor dekket av friskolenes ordinære statstilskudd.

¹ <https://www.udir.no/om-udir/tilskudd-og-prosjektmidler/midler-kommuner/tilskudd-til-leirskoleopplaring/>

2.3 Departementets vurderinger

2.3.1 Behov for lovfesting

I dag kan den enkelte skoleeier velge om elevene i grunnskolen skal tilbys leirskoleopphold eller annen type skoletur med og uten overnatting. Tall fra 2016² viser at cirka 80 prosent av elevene får dra på leirskole i løpet av grunnskolen. Det er positivt at så mange elever får et slikt tilbud, men samtidig negativt at tilbudet ikke blir gitt til alle.

Det følger av Jeløya-plattformen at regjeringen ønsker å «lovfeste retten til et leirskoleopphold i løpet av grunnskolen». Departementet mener at individuelle rettigheter bør beholdes de mest sentrale og grunnleggende delene ved opplæringstilbudet. Rett til grunnskoleopplæring og rett til spesialundervisning er eksempler på slike.

Når det derimot gjelder leirskoleopphold eller annen skoletur med overnatting i løpet av grunnskolen, mener departementet at det bør lovfestes en *plikt* for skoleeier til å tilby dette. Dette vil sikre at alle skoler tilbyr sine elever en slik tur i løpet av grunnskolen.

En lovfesting vil også dempe det presset som har vært på gratisprinsippet gjennom flere år på dette området. Mange foreldre og elever har følt seg presset til å stille opp med finansiering av leirskoleopphold eller skoleturer i tilfeller hvor slikt ellers ikke ville ha blitt tilbudt fra skoleeiers side. Med en lovfestet plikt for skoleeier kan slike situasjoner unngås. Det vil fremdeles være full anledning for foreldre og elever å bidra frivillig og anonymt med økonomiske midler til aktiviteter i skolen. Men det vil – som i dag – være foreldre og elever som bestemmer hva disse midlene skal brukes til.

2.3.2 Innretning av plikten

2.3.2.1 Plikt for skoleeier til å tilby leirskole eller annen skoletur med overnatting

Skoleeiere som sender klasser på leirskole, kan søke om statlig tilskudd til opplæringen på leirskole fra Utdanningsdirektoratet. Leirskole er ikke definert i opplæringsloven. På Utdanningsdirektoratets nettsider om tilskuddsordningen til leirskoleopplæring er leirskole og leirskoleopplæring definert slik:

«Leirskoleopplæring ved bemannet leirskole eller annen aktivitet med varighet på minst tre overnattinger i sammenheng. Med «annen aktivitet» menes det her eksempelvis ekskursjoner eller turer som er en del av grunnopplæringen.»

Dette betyr at kommuner kan få tilskudd til tradisjonelt leirskoleopphold ved en av landets leirskoler, til overnattingsturer andre steder i Norge og til turer utenlands.

Når det foreslås å lovfeste en plikt til å tilby leirskoleopphold, må det vurderes hvordan plikten skal innrettes. Etter departementets syn må skolene fortsatt – innenfor visse angitte kriterier – kunne velge hva slags tur de vil tilby sine elever. Skolene må kunne

² I Prop. 1 S (2017–2018) for Kunnskapsdepartementet er det vist til at fylkesmennene har rapportert at 48 312 elever reiste på leirskole i 2016, altså cirka 80 prosent av elevene.

tilrettelegge turen ut fra lokale forhold og muligheter og selv velge hvilke temaer som skal vektlegges i løpet av turen. Departementet mener derfor at plikten bør innrettes slik at skolene selv kan velge mellom et tradisjonelt leirskoleopphold eller annen skoletur med overnatting, herunder utenlandstur. En slik innretning av plikten er i tråd med dagens retningslinjer for tilskudd til leirskoleopphold. Det er også i overensstemmelse med eksisterende praksis og tradisjon ved skolene.

Skolens ansvar for skoleturer vil gjelde uavhengig av om skolen velger å tilby et tradisjonelt leirskoleopphold eller en annen type tur. Dette gjelder både ansvaret for at alle elever skal kunne delta, krav om forsikringer o.l.

2.3.2.2 En del av grunnskoleopplæringen

Et leirskoleopphold eller en annen skoletur med overnatting i skoletiden er en del av grunnskoleopplæringen. Utgangspunktet er derfor at alle elever *skal* delta. Det kan imidlertid foreligge grunner til at elever ikke kan eller ønsker å delta. Det er derfor viktig at skolen jobber aktivt med å tilrettelegge for at flest mulig elever blir med. Det må tas hensyn til ulike behov i elevgruppen når turen planlegges.

For at flest mulig elever skal delta, bør turen planlegges i god tid og i samarbeid med foreldre og elever. Foreldre må få informasjon om hva en slik tur innebærer og hva som er opplegget på turen. Det bør for eksempel gis informasjon om overnatting, transport, måltider og antall voksne som er tilstede. Departementet vil understreke at turen skal være gratis. Det kan ikke kreves av skoleeier at foreldre eller elever skal bidra til finansiering av leirskoleoppholdet eller annen overnattingstur. Videre må skolen tilrettelegge for at elever med særlige behov, for eksempel funksjonsnedsettelse, skal kunne delta.

2.3.2.3 Friskolene pålegges ikke en plikt til å tilby leirskole eller annen skoletur med overnatting

Det følger av friskoleloven § 2-3 at skolen skal drive virksomheten etter læreplaner godkjent av departementet. Ellers har skolen undervisningsfrihet. Friskolene kan i dag velge å tilby leirskole som en del av sin grunnskoleopplæring. De fleste skolene gir i dag elevene tilbud om leirskole eller annen type tur. Departementet peker på viktigheten av at friskolene i størst mulig grad får frihet til å organisere sin undervisning slik at de kan være et alternativ til offentlige skoler. Det grunnleggende kravet til friskolene er at de skal tilby en opplæring jevn god med den som gis i offentlig skole. Utover dette må friskolene få størst mulig frihet til å organisere opplæringen. Departementet mener derfor at friskolene ikke bør pålegges plikt til å tilby leirskole eller annen skoletur med overnatting.

Departementet ber om innspill fra høringsinstansene om også friskoler bør pålegges plikt til å tilby leirskole eller annen type overnattingstur.

2.3.3 Krav til turens lengde og innhold

2.3.3.1 Lengde på oppholdet

Departementet mener det må kreves at turen skal være av en viss varighet. Et leirskoleopphold har vanligvis en varighet på tre til fire overnattinger. Utdanningsdirektoratet har satt et krav om minst tre overnattinger i sammenheng for at en kommune skal få tilskudd til å sende elevene på et leirskoleopphold. Etter departementets vurdering kan det være fornuftig å videreføre dette kravet. Dette vil sikre at alle elever får tilbud om en tur av en viss varighet, uansett hvilken kommune de bor i. Kravet om tre overnattinger er et minstekrav. Det kan legges opp til at turen varer lenger.

Departementet mener det er hensiktsmessig at overnattingene gjøres i sammenheng. Det kan likevel tenkes gode grunner til at en skole har behov for heller å tilby flere turer med færre overnattinger.

Departementet ber om høringsinstansenes syn på om det bør settes krav om at overnattingene gjøres i sammenheng.

2.3.3.2 Faglig innhold

Et opphold ved en leirskole eller en annen type skoletur med overnatting er en del av grunnskoleopplæringen og må være innenfor Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Departementet mener det er viktig å kreve at en del av aktivitetene på turen skal anses som opplæring. I dag har Utdanningsdirektoratet et krav i sin tilskuddsordning for leirskoleopplæring at den må omfatte undervisning i minimum 5,5 klokke timer pr. dag for å utløse tilskudd til leirskoleopphold.

Departementet mener det er hensiktsmessig å kreve at opplæringen pr. dag på leirskolen eller skoleturen har et omfang som tilsvarer opplæringen i løpet av en ordinær skoledag. Et slikt krav er mer fleksibelt enn et nøyaktig fastsatt timetall. Innenfor disse rammene bør imidlertid skolene stå så fritt som mulig til å planlegge leirskoleoppholdet eller skoleturen og hvilket tilbud de vil gi. Dette betyr at det ikke bør fastsettes nærmere hvilket faglig innhold opplæringen på turen skal ha. Men det faglige innholdet må være en del av grunnskoleopplæringen og opplæringen i fag.

2.4 Departementets forslag

Departementet foreslår at det i opplæringsloven lovfestes en plikt for kommunene til å tilby leirskole eller en annen skoletur med overnatting som del av grunnskoleopplæringen. Plikten foreslås lovfestet i ny § 13-7 b. Departementet foreslår at skoleturen må ha en varighet på minst tre overnattinger og at det fastsettes et krav om at en del av aktivitetene på turen er en del av opplæringen. Det skal gis opplæring av et slikt omfang som elevene ville ha fått dersom de var på skolen.

Det foreslås ikke endringer i friskoleloven.

3 Mulighet for skoleeier til å fastsette skolebytte for elever i videregående opplæring

3.1 Bakgrunnen for forslaget

I grunnskolen er det mulig for kommunen å pålegge skolebytte for en elev, selv om eleven selv og foreldrene ikke ønsker det. Det er hensynet til de andre elevene som kan gi grunn til å flytte en elev til en annen grunnskole, for eksempel at eleven mobber en eller flere medelever og andre tiltak ikke har ført frem. En tilsvarende mulighet til å pålegge skolebytte for en elev i videregående opplæring, finnes ikke i dagens regelverk. Det kan likevel være hensiktsmessig å pålegge skolebytte i tilfeller der bortvisning for resten av skoleåret vil være unødig inngripende, eller der bortvisning av andre årsaker ikke er aktuelt.

Departementet har utredet spørsmålet og mener det kan være gode grunner til at også elever i videregående bør kunne pålegges å bytte skole dersom hensynet til medelevene fordrer det.

3.2 Gjeldende rett

Rett til videregående opplæring

Ungdom som har fullført grunnskolen har rett til videregående opplæring. Rettigheten framgår av opplæringsloven § 3-1. Det er fylkeskommunen som er ansvarlig for å oppfylle rettigheten.

Elevene tas inn til videregående opplæring etter reglene i forskrift til opplæringsloven kapittel 6 og lokale forskrifter. Det vanlige er at når en elev er tatt inn til et bestemt utdanningsprogram har eleven rett til å få sin opplæring både på Vg1, Vg2 og Vg3 der, med mindre fylkeskommunen praktiserer fritt skolevalg. Dersom fylkeskommunen praktiserer fritt skolevalg må eleven søke om inntak til hvert skoleår, hhv. Vg1, Vg2 og Vg3, på det aktuelle utdanningsprogrammet og programområdet og konkurrere om inntak på poeng.

Rett til et trygt og godt skolemiljø

I opplæringsloven kapittel 9 A er det regler om elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø. Reglene gjelder også for friskoler gjennom henvisningen i friskoleloven § 2-4 andre ledd.

En sentral bestemmelse i kapittelet er § 9 A-2 som gir alle elever rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Kapittelet inneholder dessuten tydelige forpliktelser for de som arbeider på skolen og for skolen som sådan til å forebygge, avdekke og håndtere saker der en elev opplever at det ikke er trygt og godt på skolen (jf. §§ 9 A-3 og 9 A-4). Skolen skal blant annet, så langt det finnes egnede tiltak, sørge for at eleven får et trygt og godt skolemiljø (§ 9 A-4 fjerde ledd). Loven angir ikke uttømmende hvilke tiltak skolen kan benytte når en sak om skolemiljø skal løses. Bare tiltak som krever hjemmel i lov er eksplisitt nevnt.

Ordensreglement og bortvisning

Alle skoler skal ha et ordensreglement (jf. opplæringsloven § 9 A-10 og friskoleloven § 3-9). Ordensreglementet skal gi regler om elevenes rettigheter og plikter og ha regler om:

- elevenes orden og oppførsel
- hvilke tiltak skolen kan bruke overfor elever som bryter ordensreglementet
- hvordan saker om brudd på ordensreglementet skal behandles

Opplæringsloven § 9 A-11 og friskoleloven § 3-11 har regler om bortvisning. Det er regler om vilkårene for bortvisning, hvor lenge en bortvisning maksimalt kan vare og om prosessen med å beslutte bortvisning. I videregående kan bortvisning i ytterste fall gjelde for resten av skoleåret. Bortvisning er å regne som enkeltvedtak og skal følge forvaltningslovens regler for dette.

Ved brudd på ordensreglementet kan skolen, bare bruke tiltak som er fastsatt i reglementet. Bortvisning kan derfor bare brukes som tiltak overfor en elev dersom det er nevnt som en mulig reaksjon i skolens ordensreglement. Bortvisning kan dessuten bare brukes som reaksjon på brudd på ordensreglementet. Dette betyr blant annet at forholdet det reageres på må være opplistet som "forbudt" etter ordensreglement. I tillegg innebærer det at episoder eller forhold som skjer når ordensreglementet ikke gjelder, ikke kan sanksjoneres med bortvisning. For eksempel vil en voldsepisode som skjer i elevenes fritid, ikke kunne føre til bortvisning.

Skolebytte³

Et bytte av skole kan i dag skje etter samtykke. Ungdom fylt 15 år søker selv inntak til videregående opplæring, jf. § 3-1 første ledd siste setning. Også barneloven § 32 påpeker at ungdom avgjør selv spørsmål om utdanning etter at de har fylt 15 år. I videregående er det derfor eleven selv, ikke foreldrene, som må samtykke til frivillige skolebytter.

Departementet anser at å pålegge en elev å bytte skole er så inngripende at det forutsetter hjemmel i lov. I grunnskolen (1.–10. trinn) kan kommunen pålegge en elev å bytte skole når hensynet til medelevene tilsier det, jf. opplæringsloven § 8-1 siste ledd. Tilsvarende regel finnes i friskoleloven § 3-3. Dette skal være siste utvei, og andre tiltak skal være prøvd ut på nærskolen. I 2015 ble det presisert i lovteksten at årsaken til flyttingen kan være at eleven mobber en eller flere medelever. Forarbeidene til bestemmelsen understreker at det skal mye til før en elev kan flyttes til en annen skole mot sin egen og foreldrenes vilje.

Det finnes ingen tilsvarende hjemmel i videregående skole, verken for offentlige eller frittstående videregående skoler. Uten lovhjemmel for et slikt inngripende tiltak, er pålagt

³ I dette høringsnotatet omfatter ikke uttrykket skolebytte skifte av grunnskole som skjer i forbindelse med at eleven flytter og dermed endrer nærskole.

skolebytte ikke tillatt overfor elever i videregående skole. Pålagt skolebytte kan derfor heller ikke være en reaksjon i fylkeskommunenes ordensreglement.

I videregående opplæring kan skoleeiere i praksis legge til rette for skolebytte for en elev ved å tilby eleven å starte på en annen skole. Dersom vilkårene for bortvisning for resten av skoleåret er oppfylt, er det også mulig for skoleeier å ta initiativ til skolebytte ved å bortvise eleven fra skole A for resten av skoleåret, men tilby plass ved skole B. Sistnevnte forutsetter, i tillegg til at vilkårene for bortvisning er oppfylt, at eleven må kvalifisere til inntak ved den andre skolen. Saksbehandlingsreglene for inntak må dessuten følges. I begge tilfeller vil det være opp til eleven om han eller hun ønsker å starte på den andre skolen.

Andre lignende tiltak

Skolens organisasjonsfrihet gir skolen og skoleeier rettslig grunnlag til å gjennomføre klassebytte uten elevenes eller foreldrenes samtykke. Tiltaket krever ikke særskilt lovhjemmel, og en beslutning om klassebytte regnes heller ikke som et enkeltvedtak.

Skolens eierråderett og organisasjonsfrihet gir også skolene en relativt bred adgang til å gjennomføre tiltak som innebærer ulik grad av skjerming i tid og rom. Ulike skjermingstiltak kan brukes for å beskytte eller skjerme elever fra vanskelige situasjoner. Tiltakene kan være for elever som opplever at det ikke er trygt og godt på skolen, eller rettet mot elever som skaper utrygghet hos en eller flere medelever. Tiltakene krever ikke særskilt lovhjemmel. I kraft av sin råderett over skolebygning og skolens øvrige arealer kan skolen begrense elevers rett til å oppholde seg på bestemte områder eller påby elever å oppholde seg på en bestemt del av skolen. Skolen kan videre, i kraft av sin rett til å organisere virksomheten, beslutte at ulike elever og elevgrupper skal ha friminutt på ulik tid. Forutsatt at elevenes kroppslige integritet ikke krenkes vil skolen også kunne bestemme at ansatte ved skolen skal være i nærheten av bestemte elever både i undervisningstiden og i friminutter mv. Det er ikke grunnlag i opplæringsloven for tiltak som innebærer tvang, isolasjon, fysisk kontakt som å holde fast i hånden, trekke etter armen ol.⁴ eller andre tiltak som virker direkte bevegelseshindrende. Skjermingstiltak kan ikke gjennomføres ved bruk av makt eller tvang.

Departementet har igangsatt et utredningsarbeid om bruk av tvang og makt overfor elever. Det er behov for et bedre kunnskapsgrunnlag om dette for å kunne vurdere behovet for, og eventuell innretting av, nærmere regulering. Departementet vil komme tilbake til spørsmålet.

Oppfølgingstjeneste

Fylkeskommunen er pålagt å ha en oppfølgingstjeneste for ungdom som har rett til, men som ikke er i, videregående opplæring, jf. opplæringsloven § 3-6. Formålet med tjenesten er å sørge for at ungdommen får tilbud om opplæring, arbeid eller andre

⁴ Å påvirke en elev gjennom *minimal* bruk av fysisk kontakt, f.eks. forsiktig lede en elev etter armen, anses ikke som et så inngripende tiltak at det forutsetter rettslig grunnlag.

kompetansefremmende tiltak. En velfungerende oppfølgingstjeneste er et sikkerhetsnett for ungdom som faller utenfor. Å ta imot hjelp fra oppfølgingstjenesten er frivillig.

3.3 Departementets vurderinger

3.3.1 Mulighet for skoleeier til å fastsette skolebytte for elever i videregående opplæring

3.3.1.1 Om behovet for hjemmel for pålagt skolebytte i videregående skole

Mange mener at det er et problem at pålagt skolebytte ikke er mulig i videregående opplæring i dag. Det er i alvorlige saker om skolemiljøet og medelevenes læring og trygghet at pålagt skolebytte anses å kunne være et egnet tiltak. Flere har pekt på at skolebytte i noen tilfeller er det eneste tiltaket som reelt sett kan sikre elevers rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer deres læring, helse og trivsel.

Etter barnekonvensjonen artikkel 28 har ungdom rett til utdanning. For ungdom som har gjennomført grunnskolen gjenspeiles dette i opplæringsloven § 3-1. Spørsmålet her gjelder ikke retten til utdanning, men om en elev i videregående skal kunne pålegges å bytte skole for å fortsette sin videregående opplæring der.

Departementet vil understreke at hovedregelen og målet er at en elev i videregående ikke skal måtte bytte skole, med mindre eleven selv ønsker det. Det er skolens ansvar og plikt å sørge for at elevene har et trygt og godt skolemiljø, og at de kan fungere sammen både faglig og sosialt. Å bli pålagt å bytte skole er inngripende og kan oppleves svært belastende for eleven. Skolebytte vil kunne ha negative konsekvenser, både med tanke på elevens trivsel, tilhørighet i skolemiljøet og elevens læring. Samtidig kan det være tilfeller der oppførselen til en elev i alvorlig grad går ut over andre elevers trygghet eller læring. Slike situasjoner skal ikke bagatelliseres, og skolene må ha effektive virkemidler for å håndtere dem.

Spørsmålet om å åpne opp for pålagt skolebytte i videregående må vurderes på bakgrunn av hva som er alternative virkemidler. I dag gir opplæringsloven mulighet til å bortvise en elev i videregående for resten av skoleåret (opplæringsloven § 9 A-11). Dette er en svært alvorlig reaksjon som både stenger eleven ute fra opplæring og det sosiale felleskapet på skolen. Dette kan virke svært negativt, særlig for elever som kanskje allerede er i ferd med å havne utenfor utdanning og skolefellesskapet. I et slikt perspektiv kan pålegg om skolebytte være et mer hensiktsmessig og lempeligere tiltak enn bortvisning. Dette taler for at det bør innføres en mulighet for å pålegge skolebytte for elever i videregående skole.

Bortvisning kan bare benyttes som en reaksjon for brudd på ordensreglementets regler om orden og oppførsel. Ordensreglementet gjelder på skolen og i skoletiden. Av og til skjer det forhold på fritiden som påvirker skolemiljøet og gjør elever utrygge på skolen eller går ut over deres mulighet til å lære. Dette kan for eksempel være alvorlig og gjentagende trakassering eller mobbing, eller gjentatte eller enkeltstående tilfeller av grov vold eller overgrep fra en bestemt elev overfor en eller flere medelever. Forhold som

skjer på elevenes fritid kan ikke sanksjoneres gjennom ordensreglementet. Etter § 9 A-2 har imidlertid alle elever rett til et trygt og godt skolemiljø, og det framgår tydelig av forarbeidene at det er elevens opplevelse av skolehverdagen som er avgjørende for om rettigheten er oppfylt. At årsaken til elevens utrygghet er forhold som har skjedd utenfor skoletiden, påvirker ikke skolens plikt til å sikre skolemiljøet, så lenge eleven opplever at det ikke er trygt og godt å være på skolen, jf. Prop. 57 L (2016–2017). Departementet ser at i slike tilfeller kan pålagt skolebytte være et hensiktsmessig tiltak for skolene å benytte, for å oppfylle sin aktivitetsplikt etter § 9 A-4. Også dette tilsier at det bør innføres en mulighet for å pålegge skolebytte for elever i videregående opplæring.

På bakgrunn av dette mener departementet at det bør innføres en lovhjemmel som gjør det mulig å fastsette skolebytte for elever i videregående skole. For skoleeier vil lovendringen gi en rett til å bruke pålagt skolebytte som virkemiddel overfor en elev. For eleven vil endringen kunne føre til et pålegg om å bytte skole. Nedenfor drøfter departementet hvilke materielle og prosessuelle vilkår som skal være oppfylt for at pålagt skolebytte skal kunne brukes.

3.3.1.2 Vilkår for å kunne pålegge skolebytte (materielle vilkår)

Departementet har vurdert hvilke materielle vilkår som bør være oppfylt for at å kunne pålegge skolebytte for elever i videregående skole. Det er naturlig å se til både vilkårene for skolebytte i grunnskolen og vilkårene for bortvisning.

Etter departementet syn bør hovedvilkårene for å kunne pålegge skolebytte for en elev være at 1) oppførselen til eleven *i alvorlig grad går ut over tryggheten eller læringen til en eller flere medelever*, og at skolebytte bare skal kunne brukes når 2) *mindre inngripende tiltak ikke kan gi medelevene et trygt og godt skolemiljø*.

Hensynet til andre elevers læring og rett til et trygt og godt skolemiljø

Det første vilkåret innebærer at pålagt skolebytte bare kan brukes av hensyn til andre elever på skolen, én eller flere. Dersom skolen mener at en elev selv vil vinne – sosialt eller faglig – på å bytte skole, men elevens oppførsel ikke utgjør et problem for sine medelever, kan pålagt skolebytte ikke brukes. Slike situasjoner må eventuelt løses gjennom rådgivning og dialog med eleven, og et skolebytte forutsetter at eleven selv samtykker.

Departementet understreker videre at det er skolens plikt å sørge for at elevene ivaretas på skolen der de går. Dette gjelder alle elevene, både de som opplever utrygghet, men også de som skaper utrygghet eller på annet vis virker negativt på andre elevers læring eller trygghet på skolen. Belastningen og de negative konsekvensene et skolebytte kan ha for eleven som flyttes, taler for at terskelen for å pålegge en elev å bytte skole av hensyn til andre elever bør være høy. Pålagt skolebytte bør derfor begrunnes med medelevenes læring og rett til et trygt og godt skolemiljø (jf. § 9 A-2). Men tiltaket bør beholdes situasjoner der elevens oppførsel *i alvorlig grad går ut over tryggheten eller læringen til en eller flere andre elever*. Et slikt vilkår vil være dekkende for de situasjoner der pålagt skolebytte kan være aktuelt, samtidig som det er tydelig at terskelen er høy.

Vilkåret er knyttet til kvalifiserte negative virkninger av en elevs oppførsel. Det må være en klar sammenheng mellom oppførselen og konkrete negative virkninger hos en eller flere medelever og deres rett til et trygt og godt skolemiljø, eller mulighet til å ha utbytte av opplæringen. For at terskelen for skolebytte skal være høy, mener departementet det er riktig å knytte vilkåret til negative virkninger på medelevers trygghet eller læring. Departementet mener terskelen vil legges for lavt dersom det utelukkende vises til regelen i § 9 A-2 om retten til «et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring». Eksempler på oppførsel hos en elev som kan rammes av vilkåret, kan være at eleven utsetter en eller flere medelever for alvorlig og vedvarende mobbing, trakassering eller diskriminering. Trusler, vold eller overgrep, eller omfattende fysiske eller psykiske krenkelser på andre måter vil også kunne rammes. Både forhold som skjer på skolen og på fritiden kan utløse skolebytte så lenge det påvirker læringen og tryggheten på skolen. Oppførsel som kommer til uttrykk digitalt, vil også kunne omfattes. Dermed vil for eksempel trusler, trakassering og sjikanering på nett omfattes, og likeledes overgrep som publisering av opptak eller foto av elever i seksuell aktivitet eller andre sårbare situasjoner. Pålagt skolebytte vil først og fremst være aktuelt i saker som har pågått over tid og blitt stadig mer belastende for medelevene. Likevel vil ikke departementet utelukke at tiltaket også kan være aktuelt etter et enkelttilfelle av for eksempel grov vold eller overgrep.

Vilkåret er knyttet til at den negative virkningen på medelevers læring eller trygghet på skolen må være av en kvalifisert art. Oppførselen til eleven skal *i alvorlig grad* gå ut over medelevers læring eller trygghet. Om dette er oppfylt vil bero på en konkret vurdering av situasjonen og påvirkningen på den eller de medelevene som rammes. Dette vil ikke alene være medelevenes opplevelse som er avgjørende for vurderingen. Vurderingen av kriteriet må likevel ta utgangspunkt i medelevens opplevelse, men i tillegg suppleres av profesjonelle vurderinger. Departementet viser i denne sammenheng til at skolene har et skjerpet ansvar for å ivareta elever med en særskilt sårbarhet, Rt. 2012 s. 146 og Prop. 57 L (2016–2017) kapittel 5.2.2.

Mindre inngripende tiltak kan ikke gi medelevene et trygt og godt skolemiljø

Det andre vilkåret bør etter departementets syn være at pålagt skolebytte bare kan brukes dersom mindre inngripende tiltak ikke kan gi medelevene et trygt og godt skolemiljø etter § 9 A-2. Departementet viser til at et trygt og godt skolemiljø er en forutsetning for elevenes læring. Denne forutsetningen framgår også av loven, jf. ordlyden i § 9 A-2: «*et trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, trivsel og læring*».

Vilkåret innebærer at selv om et skolebytte for en konkret elev kan være til gagn for medelevenes læring og skolemiljø, skal det bare brukes helt unntaksvis og i tilfeller der andre mindre inngripende tiltak ikke er strekker til. Normalt vil bare bortvisning for resten av skoleåret være mer inngripende enn pålagt skolebytte for eleven det gjelder. Departementet understreker at som hovedregel, skal elevene ivaretas på skolen der de går. Dette gjelder alle elevene, og det er skolens ansvar å sikre dette. Selv om et skolebytte for en elev kan være til gagn for medelevenes læring og skolemiljø, bør det etter departementets syn bare brukes helt unntaksvis. En elev bør svært sjelden pålegges å bytte skole, og regelverket må ikke gi insentiver til å «flytte på» elever som er utfordrende eller krevende for skolen.

Tiltak i skolemiljøsaker for å sikre elever læring og rett til trygt og godt skolemiljø er dessuten av ulike slag og rettet mot ulike problemstillinger og målgrupper på en skole. I saker der elever opplever at det ikke er trygt og godt å være på skolen, kan årsaken ofte være sammensatt. Det kan være flere som samlet skaper utryggheten hos en elev, og deres roller kan være mange og skiftende. Departementet vil understreke at i saker der skolen vurderer å pålegge en elev å bytte skole er det svært viktig at det gjøres grundige undersøkelser (jf. undersøkelsesplikten i § 9 A-4 tredje ledd). For at vilkårene for skolebytte skal være oppfylt må undersøkelsene vise at det faktisk er en enkeltelevs oppførsel som er årsak til utryggheten eller læringstapet hos medelever. I tillegg må de tiltakene som vurderes som alternativer til skolebytte, omfatte både tiltak rettet mot denne eleven, og tiltak rettet mot andre elever, grupper av elever eller skolen som helhet.

Ulike tiltak vil i varierende grad virke inngripende for elevene. Som utgangspunkt skal skolemiljøtiltak gjennomføres så skånsomt som mulig for alle involverte. I denne sammenheng vil departementet understreke kravet til skolen og skoleeier om at hensynet til elevens beste er et grunnleggende hensyn. I saker om skolemiljø generelt, og også i saker om skolebytte, skal det gjøres en reell vurdering av hvilke handlinger som er til de berørte elevenes beste. Det utfordrende i saker om pålagt skolebytte er imidlertid at ulike elevers interesser kan stå mot hverandre. Dette vil være både eleven som risikerer et pålagt skolebytte, medelevene ved elevens nåværende skole, men også elever ved skolen han eller hun eventuelt skal flyttes til. For alle elevene vil det være relevant å vurdere hva et skolebytte for en bestemt elev vil innebære med tanke på de ulike elevenes trygghet, læring, og tilhørighet i skolemiljøet. For eleven som man vurderer å pålegge skolebytte må det i tillegg vurderes hvilke konsekvenser det vil ha for elevens bostedssituasjon og reisevei til skolen. Det må også tas hensyn til hva et bytte vil bety for elevens opplæring og rett til vurdering ved en ny skole. Dersom et skolebytte skjer sent i skoleåret vil det for eksempel kunne påvirke hvilke deler av fagene eleven får opplæring i og/eller det vil kunne være vanskelig for den nye skolen å sette standpunkt karakter.

Det må altså gjøres konkrete vurderinger av virkningene av ulike tiltak for de ulike elevene som påvirkes. Hva som er til den enkelte elevs beste må vektes mot hensynet til andre elever, samt andre hensyn. Dersom vilkårene for et pålagt skolebytte anses oppfylt, kan hensynet til elevens beste dessuten tale for at eleven som skal bytte skole, bør få en stor grad av mulighet til å velge hvilken skole han eller hun skal bytte til. På den andre siden må det også sørges for at elevene ved den nye skolen sikres et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, læring og trivsel. Skolen dit eleven flyttes må være oppmerksom på dette. Det kan for eksempel være at eleven bør få særskilt oppfølging eller andre tiltak på den nye skolen.

Skolebytte over fylkesgrensene

For å kunne gjennomføre pålagt skolebytte i videregående vil regler om inntak begrense hvilke skoler som er aktuelle å bytte til. Den aktuelle eleven må kvalifisere til inntak ved den andre skolen og saksbehandlingsreglene for inntak må følges. Dette kan gjøre det krevende å finne en egnet videregående skole å bytte til innenfor eget fylke. Det kan også være grunner som gjør at en skole utenfor fylket er aktuelt, for eksempel at eleven ønsker seg til skolen, tilbudet ved skolen mv.

Departementet anser derfor at som hovedregel bør det kunne være mulig å pålegge skolebytte også over fylkesgrenser. Departementet foreslår derfor at samme regel som i dag gjelder ved skolebytte for grunnskolen gjøres gjeldende for videregående. Dette innebærer at når det er nødvendig, kan eleven flyttes til en skole i et annet fylke. Et bytte av skole på tvers av fylkesgrenser forutsetter avtale mellom de to fylkeskommunene.

Konsekvensene av et skolebytte for eleven vil være en del av vurderingen av om mindre inngripende tiltak er tilstrekkelig. I dette inngår det å vurdere elevens bosituasjon og reisevei til den nye skolen. Skolebytte bør ikke pålegges dersom det betyr at eleven må flytte fra hjemmet sitt eller at skoleskyssen blir uforsvarlig lang. Dette gjelder både innenfor og utenfor hjemfylket.

Ny bestemmelse i kapittel 9 A

Ettersom pålagt skolebytte primært er et tiltak i saker om elevenes læring, trygghet og skolemiljø, anser departementet at den mest hensiktsmessige plasseringen av regler om pålagt skolebytte er som en ny bestemmelse i opplæringsloven kapittel 9 A.

3.3.1.3 Krav til saksbehandlingen (prosessuelle vilkår)

Beslutning om pålagt skolebytte er et enkeltvedtak

Departementet anser at å fastsette at en elev skal bytte skole er så inngripende at det forutsetter hjemmel i lov. Det følger av forvaltningsloven at en myndighetsbeslutning som er bestemmende for en privatpersons rettigheter eller plikter, er å regne som et enkeltvedtak, jf. forvaltningsloven § 2. Etter departementet syn vil en beslutning om pålagt skolebytte være et enkeltvedtak. Konsekvensen av at noe er å regne som et enkeltvedtak er blant annet at forvaltningslovens saksbehandlingsregler for enkeltvedtak skal følges og at beslutningen kan påklages.

Hvem som skal fatte vedtak om skolebytte - vedtaksmyndighet

For elever i grunnskolen er det skoleeier, og ikke den enkelte skolen ved rektor, som kan beslutte at en elev skal bytte skole. Departementet mener at skoleeiernivået er en riktig plassering av vedtaksmyndigheten også i saker om elever i videregående. Årsaken til dette er blant annet at skoleeier er i posisjon til å vurdere de ulike hensynene mer objektivt, og skoleeier har dessuten best oversikt over hvilke skoler som er aktuelle å flytte eleven til. I den grad det er aktuelt å flytte eleven til en skole utenfor fylket er det også naturlig at det er skoleeiernivået som står for kontakten med andre fylkeskommuner om dette. Også i saker om bortvisning for resten av skoleåret (§ 9 A-11 tredje ledd) er det skoleeier som har vedtaksmyndighet. Videre vil en plassering av vedtaksmyndigheten til skoleeier ha en naturlig sammenheng med varslingsregelen i aktivitetsplikten § 9 A-4 andre ledd. Saker av det omfang eller karakter at pålagt skolebytte er aktuelt, vil naturlig være et slikt «alvorlig tilfelle» at skoleeier vil måtte varsles i saken og involveres i hvordan saken løses.

Departementet foreslår derfor at vedtak om pålagt skolebytte for elever i videregående opplæring skal fattes av fylkeskommunen.

Fylkesmannen er håndhevingsmyndighet i saker om elevenes skolemiljø, jf. § 9 A-6. I saker der fylkesmannen kommer til at skolen har brutt sin aktivitetsplikt kan fylkesmannen vedta hva skolen skal gjøre for å sikre at en enkeltelev får et trygt og godt skolemiljø. I § 9 A-6 er det presisert at fylkesmannen kan vedta skolebytte for elever i grunnskolen etter § 8-1 fjerde ledd. Departementet anser at når det innføres mulighet for pålagt skolebytte i videregående, bør også fylkesmannen kunne benytte dette tiltaket. Slik sikres en naturlig sammenheng og helhet i behandlingen av saker om elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø. Vilåårene for bruk av tiltaket vil være de samme for fylkesmannen som for fylkeskommunen.

Særskilte saksbehandlingskrav

Departementet foreslår materielle vilåå for skolebytte som medfårer at terskelen for dette tiltaket er høy. For å underståtte dette foreslår departementet i tillegg særskilte krav til saksbehandlingen av denne typen saker. Disse supplerer de alminnelige kravene som fålger av forvaltningsloven ettersom beslutningen er et enkeltvedtak. De prosessuelle vilåårene departementet foreslår står i en naturlig sammenheng med andre tiltak som kan besluttes etter kapittel 9 A, især saksbehandlingskravene for bortvisning.

Departementet foreslår for det første at før skoleeier fatter vedtak om pålagt skolebytte skal skoleeier ha rådfårt seg med rektoren og lærerne til eleven tiltaket vil ramme. Tilsvarende vilåå gjelder også i saker om bortvisning. Vilååret sikrer en forsvarlig opplysning av saken og må ses i sammenheng med den generelle utredningsplikten i forvaltningsloven § 17. Departementet foreslår å lovfeste hvem skoleeier, som et minimum, skal rådfåre seg med før vedtak fattes. Elevens rektor og lærere vil være svært viktige kilder til informasjon og kunne ha verdifulle betraktninger og råd i saken. Avhengig av de konkrete forholdene vil også andre på elevens skole være nyttige å innhente opplysninger og råd fra. Eksempler på dette kan være helsesykepleier/helsesåster, rådgiver eller andre som kjenner saken og elevene godt. Dersom elevene i saken har kontakt med andre kommunale tjenester som PPT eller barnevern vil også disse være relevante å få opplysninger fra. Utvekslingen av opplysninger må skje i samsvar med reglene om taushetsplikt. Ungdom fylt 15 år avgjør selv spørsmål om utdanning, jf. barneloven § 32. Likevel anser departementet at det normalt vil være nyttig og naturlig også å involvere elevens foreldre i en sak om mulig pålagt skolebytte.

For det andre bør det etter departementets syn være et eget saksbehandlingsvilåå at skoleeier også først har vurdert andre tiltak enn pålagt skolebytte. Også dette vilååret er tilsvarende som i saker om bortvisning. Det vises til det foreslåtte vilååret om at skolebytte bare skal være aktuelt dersom mindre inngripende tiltak ikke kan gi medelevene et trygt og godt skolemiljø. Departementet anser at andre tiltak også *bår* være forsåkt. Likevel vil ikke departementet utelukke at det i helt ekstraordinære tilfeller er riktig, av hensyn til medelevene, at andre tiltak ikke prøves ut før skolebytte gjennomfåres.

Det tredje saksbehandlingsvilkåret departementet forslår å lovfeste er at eleven som kan rammes av et pålagt skolebytte⁵ skal høres før beslutningen fattes, og at hensynet til elevenes beste skal være et grunnleggende hensyn i skoleeiers saksbehandling. Barn og ungdoms rett til å bli hørt i saker som angår dem og plikten til å styres av hensynet til barnets beste, følger i og for seg også av både Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen artikkel 3 og 12. Departementet anser likevel at det er nyttig om dette også står eksplisitt i regelen om pålagt skolebytte. Dette er gjort også andre steder i kapittel 9 A. Etter departementets syn understøtter denne saksbehandlingsregelen de materielle vilkårene som også forutsetter vurderinger av elevenes beste.

Når skoleeier hører eleven saken gjelder, er det viktig at dette skjer på en måte som reelt sett sikrer elevens rettighet. Både framstillingen av saken og hvordan eleven inviteres til å gi uttrykk for sin opplevelse, ønsker og meninger må tilpasses den konkrete saken og den konkrete eleven. Departementet anser at for at vilkåret skal være oppfylt bør eleven gis anledning til både å få saken og saksgangen forklart for seg muntlig og selv å få respondere muntlig dersom eleven ønsker det. At elevenes beste skal ivaretas i skoleeiers saksbehandling tilsier det samme. Selve saksbehandlingen må være «elevvennlig». For eksempel vil et formelt forhåndsvarsel om vedtak (jf. forvaltningsloven § 16), som regel ikke være tilstrekkelig for å oppfylle vilkåret om at eleven reelt sett skal være gitt mulighet til å bli hørt.

Klageinstans

Fylkesmannen er klageinstans for alle enkeltvedtak i grunnskolen. Dette følger av opplæringsloven § 15-2 første ledd. For videregående opplæring er dette annerledes. Opplæringsloven § 15-2 andre ledd fastsetter at departementet er klageinstans for enkelte typer vedtak i videregående opplæring. Ellers gjelder reglene om klageinstans i forvaltningsloven, slik at fylkestinget eller en særskilt opprettet klagenemnd i fylket er klageinstans. I saker om skolens aktivitetsplikt er det fylkesmannen som er håndhevingsmyndighet, jf. opplæringsloven § 9 A-6. Utdanningsdirektoratet er klageinstans.

At fylkesmannen er klageinstans for pålagt skolebytte i grunnskolen taler for at fylkesmannen bør ha samme rolle for saker om elever i videregående skole. At pålagt skolebytte er ment som et tiltak som skolene skal kunne benytte i saker om elevenes læring, trygghet og skolemiljø, tilsier det samme. Oppgaven som klageinstans vil ha nær sammenheng med oppgaven som håndhevingsmyndighet etter § 9 A-6. Tiltakets inngripende karakter taler også for at en instans uavhengig av fylkeskommunen er klageinstans. På den andre siden tilsier hensynene bak dagens § 15-2 andre ledd og prinsippene for kommunalt selvstyre og alminnelig oppgavefordeling mellom stat og fylkeskommune, at man følger normalordningen etter forvaltningsloven. At beslutningen om bortvisning og klagebehandling av slike saker skjer nærmest mulig elevene, kan også tale for at dagens ordning skal gjelde i saker om pålagt skolebytte.

⁵ Medelevenes rett til å bli hørt dekkes av regelen om skolens aktivitetsplikt i § 9 A-4.

Etter en samlet vurdering av de ulike hensynene, legger departementet avgjørende vekt på virkemiddelets sammenheng med andre tiltak i saker om skolemiljø og elevens læring og trygghet. Departementet mener derfor at fylkesmannen bør være klageinstans for vedtak om pålagt skolebytte. Departementet foreslår derfor endringer i § 15-2 andre ledd som uttrykker dette.

3.3.1.4 Felles regelverk for grunnskolen og videregående skole

Departementet foreslår at en ny bestemmelse om pålagt skolebytte for elever i videregående opplæring plasseres i opplæringsloven kapittel 9 A om elevene sitt skolemiljø. Kapittel 9 A gjelder imidlertid både for grunnskole og videregående skole, jf. § 9 A-1. Departementet har derfor vurdert om det er hensiktsmessig med én bestemmelse om pålagt skolebytte som omfatter begge skoleslagene. Alternativet er å beholde dagens § 8-1 for grunnskolen og i tillegg foreslå en ny bestemmelse for bare videregående.

Sammenhengen med nærskoleprinsippet taler for at grunnskoleregelen forblir i § 8-1, mens hensynet til saklig sammenheng taler for en felles regel i kapittel 9 A. Departementet legger avgjørende vekt på at tiltaket er aktuelt i saker om elevers læring og skolemiljø der hensynet til andre elever gjør pålagt skolebytte nødvendig for å sikre medelevers læring og rett til et trygt og godt skolemiljø, jf. § 9 A-2. Gjennom henvisning til § 8-1 kan sammenhengen med nærskoleprinsippet sikres tilfredsstillende. Også hensyn til brukerne av loven tilsier at regelen om skolebytte bør stå på samme plass i loven. Kapittel 9 A i opplæringsloven leses i stor grad også av elever og foreldre. Det er kjent at plasseringen av dagens regel for grunnskolen har vært lite tilgjengelig og skapt forvirring hos enkelte lesere av loven. På bakgrunn av dette foreslår departementet en ny felles bestemmelse for både grunnskole og videregående i kapittel 9 A.

Departementet legger til grunn at vilkårene for bruk vil være de samme for elever i grunnskolen som i videregående, selv om situasjonene de benyttes i vil være ulike. I dagens regel om pålagt skolebytte i grunnskolen foreslår departementet en materiell endring. I dag sier § 8-1 at andre tiltak skal være «prøvd» før det fastsettes skolebytte. Departementet viser til teksten ovenfor og vilkåret om at andre tiltak enn skolebytte skal være vurdert. Også i grunnskolen anser departementet at andre tiltak *bør* være forsøkt, men vil ikke utelukke at det i helt ekstraordinære tilfeller, av hensyn til medelevene, vil være riktig å pålegge skolebytte selv om andre tiltak ikke er gjennomført først. Departementet foreslår derfor at vilkåret både i grunnskolen og videregående skal være at andre tiltak som et minimum er *vurdert*.

Departementet foreslår dessuten at selve lovteksten om skolebytte i grunnskolen endres sammenlignet med dagens. Hensikten er å uttrykke regelen tydeligere og mer brukervennlig. Dette er ikke ment å innebære realitetsendringer.

3.3.1.5 Elever i frittstående skoler

Elever i frittstående grunnskoler kan flyttes til en annen skole etter regelen i friskoleloven § 3-3. Det er hjemkommunen som fatter vedtak om dette og fylkesmannen er klageinstans.

Opplæringsloven kapittel 9 A om skolemiljø gjelder for elever i friskoler gjennom henvisningen i friskoleloven § 2-4 andre ledd. Når departementet nå foreslår regler som gjør det mulig å pålegge skolebytte i videregående opplæring, bør dette også gjelde overfor elever i frittstående videregående skoler. Hensynet til medelevers skolemiljø og læringssituasjon er ikke vesentlig annerledes ved frittstående skoler enn ved offentlige.

Departementet foreslår derfor at den nye bestemmelsen i kapittel 9 A også skal gjelde for elever i frittstående skoler, og at dagens system med at hjemkommunen/hjemfylket er vedtaksmyndighet videreføres, jf. friskoleloven § 3-3 første ledd.

3.3.2 Andre tiltak i saker om skolemiljø

I punkt 3.2 ovenfor har departementet kort beskrevet dagens regler for skolemiljø og tiltak i skolemiljø saker. Etter opplæringsloven § 9 A-4 fjerde ledd skal skolen sette inn egnede tiltak for å sikre at en elevs rett til et trygt og godt skolemiljø oppfylles. Departementet legger til grunn at de aller fleste tiltak som settes inn i en sak om elevers skolemiljø, ikke krever en egen lovhjemmel eller enkeltvedtak. Bortvisning og pålagt skolebytte er unntak fra dette.

Departementet inviterer høringsinstansene til å spille inn eksempler på typiske situasjoner eller tiltak som kan være egnede i skolemiljø saker, men som høringsinstansene mener det ikke er rettslig grunnlag for per i dag.

Tiltak utenfor skolen

I grunnskolen har elever rett og plikt til opplæring, jf. opplæringsloven § 2-1. På videregående nivå er det en rett til videregående opplæring. Det er frivillig om ungdom vil benytte denne retten. Kommuner og fylkeskommuner kan ha ulike tilbud til ungdom som er bortvist fra skolen eller av andre grunner ikke går i videregående. Oppfølgingstjenesten er omtalt ovenfor. Å ta imot hjelp fra oppfølgingstjenesten er frivillig.

Tidvis reises det spørsmål om det burde finnes tiltak for ungdom som ikke er i videregående opplæring skal ha plikt til å delta i. En *plikt* for ungdommer til å delta i bestemte tiltak forutsetter hjemmel i lov. Per i dag er det nesten ingen aktiviteter ungdom over opplæringspliktig alder plikter å gjennomføre eller delta i, foruten tvangstiltak administrert av barnevern eller rettsvesenet.

Å etablere en plikt for ungdom som er bortvist fra skolen eller av andre grunner ikke er i opplæring til å delta i visse aktiviteter, reiser store prinsipielle spørsmål. En slik plikt innebærer et kraftig inngrep i ungdommens autonomi og integritet. I tillegg kommer

vurderinger av om denne typen pliktige tiltak eller tiltak med preg av tvang, i det hele tatt er nyttig og effektive overfor denne gruppen ungdommer.

Kunnskapsdepartementet mener at obligatoriske tiltak utenfor skolesfæren ikke naturlig hører under opplæringsloven og det tjenesteområdet denne regulerer. Departementet foreslår derfor ingen slike tiltak i dette høringsnotatet. I stedet vises det til de tiltakene skoleeier har til rådighet så lenge ungdommen går i skole og dessuten plikten til å ha en fungerende oppfølgingstjeneste. Fylkeskommunen kan gjennom oppfølgingstjenesten eller på andre arenaer sette i gang målrettede tiltak. Erfaringsmessig kan samarbeid med både kommunale tjenester, NAV og politimyndighet være svært effektivt og nyttig.

3.4 Departementets forslag

Departementet foreslår en ny regel i opplæringsloven § 9 A-12 om pålagt skolebytte. Bestemmelsen foreslås å gjelde for både elever i grunnskolen og videregående skole, i både offentlige og frittstående skoler. Som en konsekvens av dette foreslår departementet at nåværende § 8-1 fjerde ledd i opplæringsloven og § 3-3 første ledd andre til sjette setning oppheves.

Det foreslås at pålagt skolebytte bare skal brukes når *elevens oppførsel i alvorlig grad går ut over tryggheten eller læringen til en eller flere medelever* og dessuten bare når *mindre inngripende tiltak ikke kan gi medelevene et trygt og godt skolemiljø*, jf. § 9 A-2 . Før det blir besluttet pålagt skolebytte skal skoleeier rådføre seg med elevens rektor og lærere, andre tiltak skal være vurdert og eleven skal være hørt. Hensynet til elevenes beste skal være grunnleggende både i vurderingen av om skolebytte skal brukes og i saksbehandlingen.

Beslutningen om pålagt skolebytte regnes som enkeltvedtak og skal følge forvaltningslovens regler om dette. Departementet foreslår at skoleeier har vedtaksmyndighet og at fylkesmannen er klageinstans. Det siste krever endringer i opplæringsloven § 15-2 andre ledd. For å sikre at tiltaket også kan brukes i forbindelse med fylkesmannens håndheving av skolens aktivitetsplikt, foreslår departementet at § 9 A-6 fjerde ledd endres.

Nåværende §§ 9 A-12 til 9 A-15 foreslås å bli nye §§ 9 A-13 til 9 A-16.

4 Økonomiske og administrative konsekvenser

4.1 Plikt til å tilby leirskoleopphold eller annen skoletur med overnatting som en del av grunnskoleopplæringen

Ved innføringen av gratisprinsippet i grunnskolen ble kommunene kompensert for utgifter til leirskoleopphold, jfr. Budsjett-innst. S. nr. 12 (2001–2002) og St.prp. nr. 1 (2001–2002). Midlene som ble lagt inn i rammetilskuddet, skulle kompensere kommunene for bortfallet av foreldrebetaling til leirskoleopphold, basert på en beregnet gjennomsnittlig foreldrebetaling for cirka ti prosent av elevene i grunnskolen. Det la til rette for at

kommunene kunne tilby leirskole til alle elever i grunnskolen. I tillegg bevilges midler til leirskoleopplæring over kap. 225, post 66 på Kunnskapsdepartementets budsjett. På bakgrunn av dette legger Kunnskapsdepartementet til grunn at kommunene er kompensert for kostnaden ved å tilby leirskole eller en annen skoletur med overnatting som del av grunnskoleopplæringen.

Det øremerkede tilskuddet til leirskoleopplæring på kap. 225, post 66, legges inn i rammetilskuddet til kommunene ved lovfestingen av en plikt til å tilby leirskoleopphold.

Kommunenes kostnader til leirskoleopplæring er inkludert i grunnlaget for beregning av tilskuddssatsene til de frittstående skolene. Friskolene anses derfor som kompensert for kostnader dersom de tilbyr leirskoleopphold til sine elever.

De administrative konsekvensene av forslaget vil være knyttet til arbeid med å gjennomføre leirskoleopphold eller skoletur med overnatting ved de skolene som i dag ikke tilbyr dette. For skoler som tilbyr dette i dag, vil forslaget ikke innebære økte administrative konsekvenser. Fordi tilskuddet til leirskoleopplæring legges inn i rammetilskuddet til kommunene, vil forslaget innebære at kommunene slipper å søke om tilskudd. Dette bidrar til mindre administrativt arbeid.

4.2 Mulighet til å fastsette skolebytte

Departementet foreslår en ny bestemmelse i kapittel 9 A om skolebytte i videregående skole, samt en lovtekst som tydeligere og mer brukervennlig uttrykker regelens innhold enn dagens § 8-1 fjerde ledd om skolebytte i grunnskolen. Dette er ment å gjøre det enklere for brukerne og finne fram til tiltaket, og skal utløse mindre tvil om regelens innhold. Dette vil i tilfelle føre til at mindre ressurser brukes til rettsavklaring og dermed ha en positiv økonomisk og administrativ effekt. Mer tilgjengelig og tydeligere regelverk har også positive effekter for rettssikkerheten til elevene.

Flyttingen av regelen om skolebytte i grunnskolen fra opplæringsloven § 8-1 og friskoleloven § 3-1 til en ny opplæringsloven § 9 A-12 har etter departementets syn ingen vesentlig økonomiske eller administrative konsekvenser for verken skoler, kommuner eller statsadministrasjonen. Endringen vil bety at ordensreglementer, informasjonsmateriell, maler for vedtak o.l. kan behøve oppdatering. Departementet ser imidlertid dette som en naturlig del av aktørenes arbeid med å holde disse dokumentene à jour.

At muligheten for å pålegge skolebytte utvides til også å gjelde for elever i videregående har tilsvarende konsekvenser som beskrevet ovenfor. Ordensreglementer, informasjonsmateriell o.l. kan behøve oppdatering. Dette er en del av skolenes, fylkeskommunenes og statsadministrasjonens vanlige arbeid med å holde denne typen dokumenter à jour. Departementet anser ikke at de administrative og økonomiske konsekvensene ved dette er betydelige.

Det viktigste ved forslaget er at den nye bestemmelsen innebærer at fylkeskommuner og fylkesmannen får et nytt virkemiddel i saker om skolemiljø. Likevel har heller ikke dette,

etter departementets syn, vesentlig økonomiske eller administrative konsekvenser. Dette gjelder for både videregående skoler, fylkeskommuner og fylkesmannen. Skolebytte vil primært være aktuelt i saker om skolemiljø etter henholdsvis aktivitetsplikten (§ 9 A-4) og håndhevingsordningen (§ 9 A-6). Dette er allerede i dag saker som ofte kan kreve mye ressurser både på skolenivå, skoleeiernivå og hos fylkesmannen. At det introduseres et nytt tilgjengelig virkemiddel som kan vurderes og benyttes i sakene, anser ikke departementet at vesentlig vil påvirke ressursbruken i sakene. Departementet viser i denne sammenheng også til at de prosessuelle kravene som foreslås for pålagt skolebytte i stor grad er tilsvarende de som gjelder ved bortvisning. Administrativ ressursbruk knyttet til å fatte enkeltvedtak i skolebyttesaker vil derfor sannsynligvis i stor grad være de samme som i dag.

Fylkesmannen får også en ny oppgave som klageinstans for fylkeskommunens vedtak om skolebytte. Departementet legger imidlertid opp til en regel der tiltaket bare kan brukes helt unntaksvis. Det vil sannsynligvis ikke være tale om mange saker om pålagt skolebytte i videregående, og dermed heller ikke mange klagesaker. På bakgrunn av dette legger departementet til grunn at de økonomiske og administrative konsekvensene for fylkesmannen knyttet til behandlingen av klager på enkeltvedtak om pålagt skolebytte ikke vil være vesentlige. Departement vil følge utviklingen i fylkesmannens ressursbruk knyttet til denne nye oppgaven.

5 Merknader til lovbestemmelsene som foreslås endret

Opplæringsloven

Til § 8-1:

Fjerde ledd oppheves. Regelen flyttes til ny § 9 A-12.

Til § 9 A-6 fjerde ledd:

Siste setning endres slik at henvisningen til regelen om skolebytte blir til ny § 9 A-12. Fylkesmannen kan på samme vilkår som skoleeier pålegge skolebytte, når fylkesmannen håndhever saker om skolens aktivitetsplikt etter § 9 A-6.

Til § 9 A-12:

Bestemmelsen er en ny felles bestemmelse om pålagt skolebytte for elever i grunnskolen eller videregående opplæring. Bestemmelsen er ikke aktuell for ungdom som tar videregående opplæring etter kapittel 4 eller 4A, jf. § 9 A-1.

Første ledd angir de materielle vilkårene for at pålagt skolebytte kan brukes. Gjennom henvisningen i andre ledd gjelder samme vilkår for pålagt skolebytte både for elever i grunnskolen og elever i videregående opplæring. Det er to hovedvilkår som må være oppfylt for å kunne pålegge skolebytte for en elev. Det første vilkåret er at oppførselen til eleven som flyttes *i alvorlig grad gå ut over tryggheten og læringen til en eller flere andre*

elever. For det andre skal tiltaket bare brukes dersom *mindre inngripende tiltak ikke kan gi medelevene et trygt og godt skolemiljø*.

Det første vilkåret innebærer at pålagt skolebytte bare kan brukes av hensyn til andre elever på skolen. Dersom skolen mener at skolebytte vil være til gagn for en elev, men elevens oppførsel ikke utgjør et problem for sine medelever, kan pålagt skolebytte ikke brukes. Slikt skolebytte forutsetter samtykke. Er eleven over 15 år er det eleven selv som samtykker, jf. opplæringsloven § 3-1 fjerde ledd og barneloven § 32. For elever under 15 år må foreldrene samtykke. Det første kriteriet er knyttet til en elevs oppførsel og at det er en sammenheng mellom oppførselen og konkrete negative virkninger hos en eller flere medelever og deres rett til et trygt og godt skolemiljø, eller mulighet til å ha utbytte av opplæringen. Både forhold som skjer på skolen og på fritiden kan utløse skolebytte så fremt det påvirker elevens læring og trygghet på skolen. Også skadelig oppførsel som kommer til uttrykk digitalt kan utløse skolebytte. Pålagt skolebytte vil først og fremst være aktuelt i saker som har pågått over tid og blitt stadig mer belastende for medelevene. Likevel kan det ikke utelukkes at tiltaket også kan være aktuelt etter et enkelttilfelle av for eksempel grov vold, overgrep eller annen alvorlig kriminalitet. De negative virkningene på elevenes trygghet eller læring må være av kvalifisert art. Om kriteriet er oppfylt vil bero på en konkret vurdering av de negative virkningene for tryggheten og læringen til den eller de medelevene som rammes. Vurderingen skal ta utgangspunkt i medelevens opplevelse, supplert av profesjonelle vurderinger. Skoler og skoleeiere har et skjerpet ansvar for å ivareta elever med en særskilt sårbarhet, Rt. 2012 s. 146 og Prop. 57 L (2016–2017) kapittel 5.2.2.

Det andre vilkåret, «*mindre inngripende tiltak ikke kan gi medelevene et trygt og godt skolemiljø*», viser til at pålagt skolebytte bare skal brukes helt unntaksvis. Vilåret må leses i lys av at et trygt og godt skolemiljø er en forutsetning for elevenes læring, jf. ordlyden i § 9 A-2: «*et trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, trivsel og læring*». Hovedregelen er at alle elever ivaretas på skolen der de går. Pålagt skolebytte skal bare benyttes dersom det er det eneste tiltaket som kan sikre medelevenes rett til læring og et trygt og godt skolemiljø, og bortvisning for resten av skoleåret enten ikke kan benyttes eller anses uforholdsmessig eller uegnet. I grunnskolen er bortvisning for resten av skoleåret ikke mulig, jf. § 9 A-11 første ledd. Skolebytte må vurderes mot alternative tiltak rettet mot eleven som viser skadelig oppførsel, men også tiltak rettet mot andre elever, grupper av elever eller skolen som sådan. Skolen og skoleeier skal la hensynet til elevenes beste være et grunnleggende hensyn i vurderingen av tiltak. Det må gjøres konkrete vurderinger av virkningene av ulike tiltak for de relevante elevene. Hva som er til den enkelte elevs beste må vektas mot hensynet til andre elever, samt andre hensyn. Det må vurderes hva som er til det beste både for eleven som risikerer et pålagt skolebytte, medelevene ved elevens nåværende skole, og også elever ved skolen eleven eventuelt skal flyttes til.

Siste setning i første ledd er en videreføring av dagens § 8-1 fjerde ledd andre setning og tjener som eksempel på tilfeller der pålagt skolebytte kan være aktuelt.

Andre ledd viser til at de samme materielle vilkårene for pålagt skolebytte gjelder elever i videregående opplæring. For å kunne gjennomføre pålagt skolebytte i videregående vil

regler om inntak begrense hvilke skoler som er aktuelle å bytte til. Den aktuelle eleven må kvalifisere til inntak ved den andre skolen og saksbehandlingsreglene for inntak må følges, med mindre særlige grunner tilsier noe annet.

Tredje ledd plasserer vedtaksmyndigheten hos skoleeier for elever i offentlig skole. Oppgaven kan ikke delegeres til rektor på den enkelte skole. Etter forslag til endring i § 15-2 andre ledd vil fylkesmannen være klageinstans. For elever i frittstående skoler er det hjemkommunen eller hjemfylket som fatter vedtaket i første instans, mens fylkesmannen er klageinstans.

Fjerde ledd oppstiller særskilte saksbehandlingskrav til vedtak om pålagt skolebytte. Disse supplerer de alminnelige kravene som følger av forvaltningsloven ettersom beslutningen er et enkeltvedtak. De prosessuelle vilkårene sammenfaller i stor grad med saksbehandlingskravene for andre tiltak som kan besluttet etter kapittel 9 A, især saksbehandlingskravene for bortvisning i § 9 A-11.

Før skoleeier fatter vedtak om pålagt skolebytte skal skoleeier ha rådført seg med rektoren og lærerne til eleven tiltaket vil ramme. Tilsvarende vilkår gjelder også i saker om bortvisning. Vilkåret sikrer en forsvarlig opplysning av saken og må ses i sammenheng med den generelle utredningsplikten i forvaltningsloven § 17. Bestemmelsen lovfester hvem skoleeier, som et minimum, skal rådføre seg med før vedtak fattes. I tillegg vil forsvarlig opplysning av saken kunne tilsi at det også innhentes råd fra andre som eventuelt kjenner eleven, f.eks. helsesykepleier/helsesøster, rådgiver, PPT, barnevern mv. Utvekslingen av opplysninger må skje i samsvar med reglene om taushetsplikt. Videre må skoleeier også først har vurdert andre tiltak enn pålagt skolebytte. Også dette vilkåret er tilsvarende som i saker om bortvisning. Fortrinnsvis bør andre tiltak også være forsøkt. Men det kan ikke utelukkes at det i helt ekstraordinære tilfeller ikke er riktig, av hensyn til medelevene, at andre tiltak er prøvd ut før skolebytte. Det tredje saksbehandlingsvilkåret er at eleven som kan rammes av et pålagt skolebytte skal høres før beslutningen fattes. Medelevenes rett til å bli hørt dekkes av regelen om skolens aktivitetsplikt i § 9 A-4. Barn og ungdoms rett til å bli hørt i saker som angår dem følger også av Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen artikkel 12. Når skoleeier hører eleven saken gjelder må dette skje på en måte som reelt sett sikrer elevens rettighet. Både framstillingen av saken og hvordan eleven inviteres til å gi uttrykk for sin opplevelse, ønsker og meninger må tilpasses den konkrete saken og den konkrete eleven.

Femte ledd viser til at hensynet til elevenes beste skal være et grunnleggende hensyn i skoleeiers saksbehandling. Selve saksbehandlingen må være "elevvennlig". Saksbehandlingsregelen understøtter de materielle vilkårene som også forutsetter vurderinger av elevenes beste. Plikten til å ivareta barns beste følger også av Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen artikkel 3.

Sjette ledd er en videreføring av dagens lovtekst i opplæringsloven § 8-1 fjerde ledd og friskoleloven § 3-3 første ledd for grunnskolen og en ny regel for videregående. Skolebytte på tvers av kommune- eller fylkesgrenser forutsetter avtale mellom de to skoleeierne. Konsekvensene av et skolebytte for eleven vil uansett være en del av

vurderingen av om mindre inngripende tiltak etter første ledd. Hvor inngripende tiltaket er vil påvirkes av elevenes bosituasjon og reisevei. Eleven kan ikke pålegges å bytte skole over kommune- eller fylkesgrenser dersom det forutsetter at eleven må flytte ut av hjemmet sitt eller at skoleskyssens blir uforsvarlig lang. For elever i videregående opplæring er ikke hjemmet deres nødvendigvis det samme som foreldrenes hjem. Vilåret om skoleskyssens lengde må ses i sammenheng med skyssreglene i opplæringsloven kapittel 7. Hensynet til elevens beste må ivaretas også her.

Nåværende §§ 9 A-12 til 9 A-15 blir §§ 9 A-13 til 9 A-16.

Til § 13-7b:

Første punktum pålegger kommunene en plikt til å tilby leirskole eller en annen skoletur med overnatting som del av grunnskoleopplæringen. Fordi dette er en del av grunnskoleopplæringen, er utgangspunktet at alle elever skal delta. Skoleturen må ha en varighet på minst tre overnattinger. Kravet om tre overnattinger er et minstekrav. Turen kan derfor være lenger. Skolene kan velge å tilby et tradisjonelt leirskoleopphold eller en annen skoletur med overnatting, herunder utenlandstur. Skolens ansvar for skoleturer, forsikringer og kravet om at alle elever skal kunne delta, vil være det samme uavhengig av om skolen velger å tilby et tradisjonelt leirskoleopphold eller en annen type tur.

Det må tas hensyn til ulike behov i elevgruppen når turen planlegges. For at flest mulig elever skal kunne delta, bør turen planlegges i god tid og i samarbeid med foreldre og elever. Foreldre må få informasjon om hva en slik tur innebærer og hva som er opplegget på turen. Det bør for eksempel gis informasjon om overnatting, transport, måltider og antall voksne som er tilstede. Turen skal være gratis, og skolen må tilrettelegge særskilt for at elever med særlige behov, for eksempel funksjonsnedsettelse, skal kunne delta.

Andre punktum og tredje punktum angir at en del av aktivitetene på turen skal være opplæring. Det skal gis opplæring av et slikt omfang at det pr. dag på leirskole eller annen skoletur tilsvarer en ordinær skoledag. Innholdet må faglig sett være en del av grunnskoleopplæringen og i tråd med læreplanene for fag. Det er ikke lovfestet nærmere hvilket faglig innhold opplæringen på turen skal ha. Innenfor disse rammene står imidlertid skolene fritt i å planlegge leirskoleoppholdet eller skoleturen og hvilket tilbud de vil gi.

Til § 15-2 andre ledd:

Andre ledd gjør unntak fra forvaltningslovens regler om klager på fylkeskommunale vedtak. Endringen gjør fylkesmannen til klageinstans for vedtak om pålagt skolebytte, også i videregående opplæring.

Friskoleloven

Til § 3-3 første ledd:

Andre til sjette setning oppheves. Regelen flyttes til ny § 9 A-12 i opplæringsloven, og utvides til også å gjelde elever i vidaregåande opplæring. Den nye regelen gjelder for elever i friskoler gjennom henvisningen i friskoleloven § 2-4 andre ledd.

6 Lovforslag

Opplæringsloven

I lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringsloven) foreslår departementet disse endringene:

§ 8-1 fjerde ledd oppheves.

§ 9 A-6 fjerde ledd siste setning skal lyde:

Fylkesmannen kan vedta reaksjonar etter skolen sitt ordensreglement, jf. § 9 A-10, eller at ein elev skal byte skole, jf. § 9 A-12.

Ny § 9 A-12 skal lyde:

§ 9 A-12 Skolebyte

Ein elev i grunnskolen kan, dersom mindre inngripande tiltak ikkje kan gi medelevane eit trygt og godt skolemiljø, flyttast til ein annan skole enn den skolen eleven har rett til å gå på etter § 8-1 første ledd eller friskolelova § 3-3. Det er eit vilkår at oppførselen til eleven i alvorleg grad går ut over tryggleiken eller læringa til dei andre elevane. Grunnen til at ein elev kan flyttast, kan til dømes vere at eleven mobbar ein eller fleire medelevar.

Om vilkåra i første ledd er oppfylt, kan ein elev i vidaregåande opplæring flyttast til ein annan skole enn den skolen eleven er teken inn på.

Kommunen gjer vedtak for elevar i grunnskolen. Fylkeskommunen gjer vedtak for elevar i vidaregåande opplæring. For elevar i frittstående skolar er det heimkommunen eller heimfylket som gjer vedtak, og fylkesmannen er klageinstans.

Før det blir gjort vedtak om skolebyte skal den som gjer vedtak

- a) rådføre seg med rektor og lærarane til eleven
- b) vurdere andre tiltak, og
- c) sørge for at eleven er blitt høyrd

Kva som er best for elevane, skal vere eit grunnleggjande omsyn i saksbehandlinga.

Når det er nødvendig, kan eleven flyttast til ein skole utanfor kommunen eller fylket, men ikkje slik at eleven må flytte ut av heimen eller at skoleskyssen blir uforsvarleg lang.

Nåværende §§ 9 A-12 til 9 A-15 foreslås endret til §§ 9 A-13 til 9 A-16.

Opplæringsloven § 13-7 b skal lyde:

§ 13-7 b Plikt for kommunen til å tilby leirskole eller skoletur

Kommunen skal tilby elevane eit leirskoleopphald eller ein annan skoletur med minst tre overnattingar som del av grunnskoleopplæringa. Somme av aktivitetane på leirskolen eller turen skal vere opplæring. Det skal gis opplæring av eit omfang som tilsvarar det elevane ville ha fått dersom dei i staden hadde vore på skolen.

§ 15-2 andre ledd skal lyde:

Departementet er klageinstans for enkeltvedtak om inntak og spesialundervisning i den vidaregåande opplæringa, enkeltvedtak om opplæring i inntil to år ekstra etter § 3-1 femte ledd, enkeltvedtak om særskild språkopplæring etter § 3-12 og enkeltvedtak om fysiske miljøforhold etter § 9 A-7 og skolebytte etter § 9 A-12.

Friskoleloven

Friskoleloven § 3-3 første ledd andre til sjette setning oppheves.